

İSRAİL-LÜBNAN DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI

YÜCEL ACER, SULTAN ŞUANUR ŞİMŞEK

SETA | ANALİZ

KASIM 2022 · SAYI 379

İSRAİL-LÜBNAN DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI

YÜCEL ACER, SULTAN ŞUANUR ŞİMŞEK

COPYRIGHT © 2022

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik [fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.] yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-8322-29-3

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
İSRAİL-LÜBNAN DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI'NIN ARKA PLANI	9
ANTLAŞMANIN NİTELİĞİ VE İÇERİĞİ	13
BÖLGEYE DAİR ÖNEMLİ YANSIMALAR	15
SONUÇ	16

YAZARLAR HAKKINDA

YÜCEL ACER

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Uluslararası İlişkiler lisans derecesi, Sheffield Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk yüksek lisans derecesi, Bristol Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk doktora derecesi almıştır. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı'nda Milletlerarası Hukuk profesörüdür. Uzmanlık alanları uluslararası deniz hukuku, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur. Birçok bilimsel makalenin yanında İngiltere'de basılmış *The Aegean Maritime Disputes and International Law* (Ege Deniz Sorunları ve Uluslararası Hukuk), *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi ve Uluslararası Hukuk: Temel Ders Kitabı* isimli kitapların da yazarıdır. ABD'de Hawaii Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora sonrası çalışmalar yapmış, Kara Harp Okulu, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Atılım Üniversitesi'nde de dersler vermiştir.

SULTAN ŞUANUR ŞİMŞEK

Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden lisans derecesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden yüksek lisans derecesi almıştır. Halihazırda Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk kürsüsünde araştırma görevlisi olarak çalışmakta ve doktora eğitimini sürdürmektedir.

ÖZET

Bu analiz İsrail ile Lübnan arasında imzalanan deniz sınırı antlaşmasının arka planını, niteliğini ve içeriğini incelemektedir.

Doğu Akdeniz’de özellikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (GKRY) girişimleri ile imzalanan sınırlandırma antlaşmaları çözdüğünden daha fazla sorun yaratmıştır. Bölgede dönem dönem ciddi gerilim oluşturan sorunlar esasen Türkiye’nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin (KKTC) haklarını doğrudan gasp etme çabasının bir sonucudur. GKRY’nin bu girişimlerinin haksızlığının ve doğru hukuki ve siyasi yöntemin ne olması gerektiğinin somut göstergesi, yakın dönemde İsrail’in hem Rum yönetimi hem de Lübnan ile taraf olduğu sınırlandırma uyuşmazlıklarını çözmeye girişimlerinde açıkça görülmektedir. Özellikle geçtiğimiz ay (Ekim 2022’de) İsrail ile Lübnan arasında imzalandığı duyurulan sınırlandırma antlaşması bu anlamda Rum yönetiminin takip etmesi gereken nitelikler taşımaktadır.

GİRİŞ

Yakın dönemde GKRY'nin önce Mısır, daha sonra Lübnan ve son olarak da İsrail ile münhasır ekonomik bölge (MEB) sınırlandırma antlaşmaları imzalaması Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının (kıta sahanlığı ve MEB) sınırlandırılmasına dair ciddi sorunların yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Bütün bu antlaşmalar yapılırken ve ilişkili bölgelerde doğal kaynak arama ve işletme faaliyetleri gerçekleştirilirken Türkiye'nin ve KKTC'nin haklarının dikkate alınmaması ise bölgede ciddi gerilimlerin doğmasına neden olmuştur.

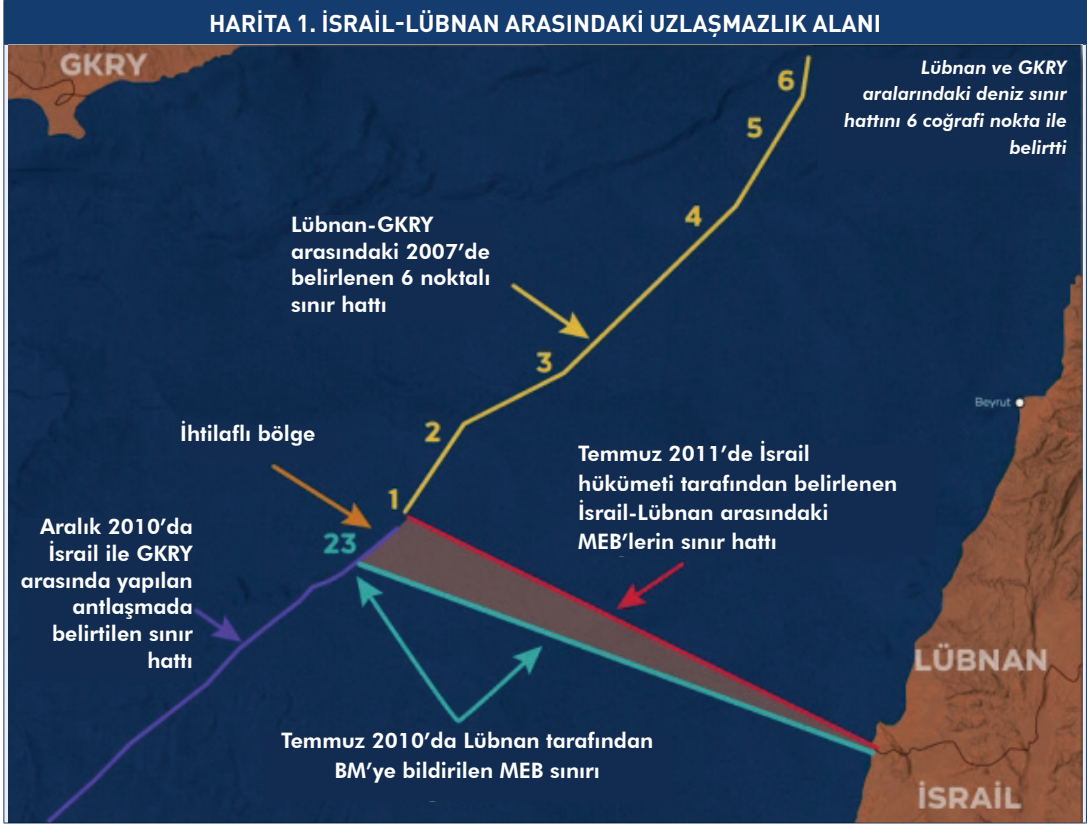
Söz konusu antlaşmalar sonrasında Doğu Akdeniz'de yaşanan sorunlardan bir kısmı da İsrail'in taraf olduğu uyuşmazlıklardır. GKRY ve İsrail'in imzaladığı sınırlandırma antlaşmasının çizdiği sınır, sınırlı bir bölgede de olsa iki taraf arasında soruna yol açmıştır. Rum yönetimi ve Tel Aviv arasında; büyük kısmı sınırın GKRY tarafında, küçük bir kısmı ise İsrail tarafında kalan Afrodit-Yishai ortak rezerv alanının işletilmesi konusunda anlaşmazlık yaşan-

mış ve söz konusu anlaşmazlık yaklaşık on yıl boyunca bölgedeki faaliyetlerin durmasına neden olmuştur. Ancak yakın zamanda (19 Eylül 2022'de) İsrail Enerji Bakanı Karine Elharar ve GKRY'den mevkidaşı Natasa Pilides arasında Kıbrıs'ta gerçekleştirilen müzakerelerin ardından iki tarafın bazı hususlarda anlaşabildikleri ilan edilmiştir.¹ Detayları henüz ilan edilmemekle birlikte bu düzenlemeye göre GKRY tarafında bulunan imtiyaz almış firmaların İsrail tarafında kalan rezervi de satın alması, İsrail'in ise GKRY tarafının şirketlerinin alan üzerinde işletmeye dair tüm hakları kullanma taleplerine olumlu yaklaşması öngörülmektedir.

İsrail'in bu işletmeden alacağı finansal payın ne olacağı, iki tarafın atayacağı uluslararası bir ara bulucu uzman tarafından belirlenecektir. Atanacak hakemin görevleri arasında İsrail devletine bir kereliğine mahsus bir ödeme mi yapılacağı yoksa her satıştan düzenli olarak bir pay mı ödeneceğinin belirlenmesi hususu da bulunmaktadır. Aslında İsrail tarafındaki şirketler Afrodit-Yishai rezervinin ortak işletimini talep etmektedir. Ancak görüldüğü üzere bunun yerine farklı bir ortaklık öngörülmüş durumdadır.

Doğu Akdeniz'de yaşanan ve İsrail'in taraf olduğu bir başka uyuşmazlık ise Lübnan ile belirleyeceği deniz yan sınırına ilişkindir. İki taraf, sınırın kıyından hangi noktadan başlayacağı ve ortay hattın belirlenmesi bağlamında kıyı doğrultusunun ne olduğu konularında uzlaşmamış ve ortaya farklı sınır talepleri çıkmıştır. İlerleyen başlıklarda detayları ortaya konulacak bu uyuşmazlığın çözümüne dair yakın zamanda bir uzlaşmaya varıldığı ilan edilmiştir.

¹ Danny Zaken, "Israel, Cyprus to Resolve Disagreement Over Maritime Gas Field", Al-Monitor, 4 Ekim 2022, <https://www.al-monitor.com/originals/2022/09/israel-cyprus-resolve-disagreement-over-maritime-gas-field>, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2022).

Kaynak: "Lübnan-İsrail Deniz Sınırı Anlaşmazlığı", TRT Haber, 12 Şubat 2021.

İSRAİL-LÜBNAN DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI'NIN ARKA PLANI

Doğu Akdeniz'de MEB alanı sınırlandırılması konusunda yapılan antlaşmalardan birisi de GKRY ile Lübnan arasında 17 Ocak 2007'de imzalanmıştır. Bu antlaşma GKRY tarafından onaylanmış ancak Lübnan Bakanlar Kurulu antlaşmanın 1/c maddesinde tanımlanan ve İngiltere Hidrografik Ofisinin belirlemiş olduğu orta çizgiyi esas alan sınırın kabul edilemez olduğunu ve MEB sınırının yeniden çizilmesi gerektiğini beyan ederek imzalanan antlaşmayı onaylamamıştır.

Lübnan Bakanlar Kurulu MEB sınırının belirlenmesi için bir komite kurmuş ve güneydeki deniz sınırını çizerken önceden belirlenmiş

olan mevcut altı noktaya ek bir nokta daha ilave etmiştir.² Nokta 23 olarak isimlendirilen bu nokta GKRY, İsrail ve Lübnan'ın sınırlarının birleştiği üçlü ortak noktaya dair İsrail'in kabul ettiğinden farklı bir noktadır. İsrail, üç tarafın ortak noktasının (Harita 1'de görüldüğü gibi) GKRY-Lübnan Antlaşması'nın belirlediği sınırın 1 numaralı noktası olması gerektiğini iddia etmiştir. Bu durum hem İsrail-Lübnan kara sınırı-

² Lübnan söz konusu noktaları 20 Haziran 2011'de BM'ye bir mektup ile bildirmiştir. Bu mektupta Lübnan Nokta 1'in GKRY ile Lübnan arasında belirlenen sınırın noktalarından birisi olduğunu, bu noktanın sadece iki devletin paylaştığı bir nokta olarak görülmesi gerektiğini, bu sebeple başka devletler için bir başlangıç noktası olarak kabul edilmemesi gerektiğini ve MEB sınırının Nokta 23 ile belirlenen yerden başladığını ifade etmiştir. Bkz. "The Letter Dated 20 June 2011 from the Minister for Foreign Affairs and Emigrants of Lebanon Addressed to the Secretary-General of the United Nations Signed in Nicosia on 17 December 2010", United Nations, 14 Temmuz 2011, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2022).

nın denizde hangi noktada son bulduğuna hem de kıyı doğrultusunun ne olduğuna dair iki taraf arasındaki uzlaşmazlıktan kaynaklanmıştır. Zira iki taraf arasındaki eşit uzaklık çizgisinin güzergahını bu unsurlar belirlemektedir.

GKRY ile İsrail arasında 17 Aralık 2010'da MEB sınırının belirlendiği bir antlaşma imzalanmış ancak bu antlaşma Lübnan'ın itirazlarını dikkate almayarak Nokta 1'i üç tarafın sınırlarının çakıştığı ortak nokta olarak kabul etmiştir. Nokta 1 ile Lübnan'ın talebi olan Nokta 23 arasında bulunan 860 kilometrelik alan Lübnan tarafından kendi kaybı olarak ifade edilmiştir.

Lübnan'ın itiraz ederken savunduğu gerekçelerden biri, GKRY ile yapılan antlaşmanın 3. maddesine dayanmaktadır. Bu maddede geçen ifadeye göre taraflardan birisinin üçüncü bir devlet ile MEB sınırı belirleme konusunda müzakerelerde bulunup antlaşma yapmak istemesi halinde öncelikle söz konusu antlaşmanın diğer tarafına danışması gerekmektedir. Lübnan, GKRY'nin böyle bir girişimde bulunmadan İsrail ile MEB sınırı belirleme antlaşması yaptığını ve bu sebeple kendisinin alan kaybettiğini ifade ederek hem BM'ye hem de GKRY'ye itirazlarını sunmuş ve yapılan antlaşmanın revize edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.³

GKRY ise Lübnan ile yaptığı antlaşmayı Lübnan devletinin onaylamadığını ve bu nedenle antlaşmanın yürürlüğe girmediğini vurgularak İsrail ile yapılan antlaşmayı revize etmeyeceğini belirtmiştir. Bu sebeple İsrail ile yapılan söz konusu antlaşmanın yürürlükte olduğunu ve Lübnan'ın deniz sınırı sorununu İsrail ile çözmesi gerektiğini ifade etmiştir.

2017'de Lübnan tek tarafı olarak hem petrol ve doğal gaz arama hem de bulunan kaynakların işletilmesi için Fransız Total, İtalyan Eni ve Rus

Novatek enerji şirketlerinden oluşan konsorsiyumla bir sözleşme imzalamıştır. Bu sözleşmede ilk üç yıl içerisinde her blok başına bir kuyu açılması planlanmıştır.⁴ İsrail ise BM nezdinde bu duruma itiraz etmiştir.⁵ Bu itirazında Lübnan'ın lisanslama sürecine başladığı alanlardan bir kısmının kendisine ait olduğunu ve rızası alınmaksızın Lübnan'ın arama, sondaj yapma veya işletme gibi faaliyetleri gerçekleştiremeyeceğini ifade etmiştir.

2019'da Doğu Akdeniz Gaz Forumu kurulmuş⁶ ve bu kapsamda İsrail, Doğu Akdeniz'de MEB alanı içerisinde kalan yerlerden çıkarmış olduğu gazı Mısır'a satmak üzere bir antlaşma imzalamıştır. İsrail ayrıca çıkarılan gazın Avrupa'ya aktarılması için Yunanistan ve GKRY ile Eastmed Boru Hattı Antlaşması'nı⁷ imzalamıştır.

İsrail ve Lübnan'ın tek tarafı olarak hareket etmeleri ve hidrokarbon kaynaklarının aranıp işletilmesi için farklı enerji şirketlerine ruhsat vermeleri ile beraber iki devlet arasında yaşanan deniz sınırı anlaşmazlığının boyutu daha da büyümüştür. Bir yandan bu tür gerilimler yaşanırken diğer yandan Lübnan ve İsrail, aralarında

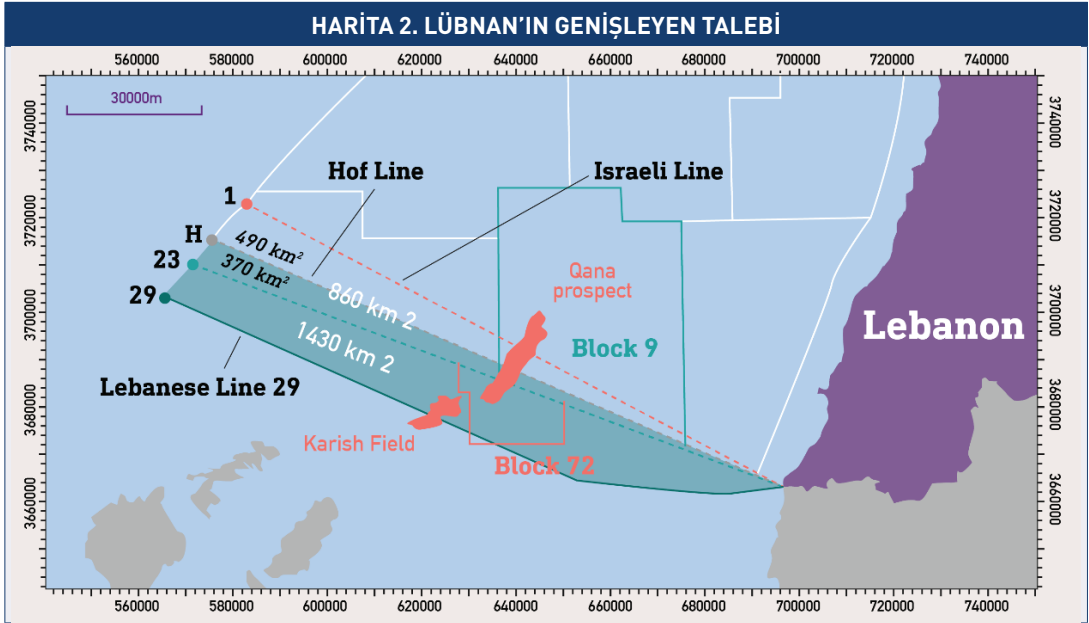
4 "Total Strengthens Its Position in the Mediterranean Region by Entering Two Exploration Blocks Offshore Lebanon", Total Energies, 2 Eylül 2018, <https://totalenergies.com/media/news/press-releases/total-strengthens-position-in-mediterranean-region-by-entering-two-exploration-blocks-offshore-lebanon>, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2022).

5 United Nations, 2 Şubat 2017, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/isr_nv_02022017.pdf, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2022).

6 Doğu Akdeniz Gaz Forumu, Doğu Akdeniz'de bulunan doğal cansız kaynakların işletilmesi konusunda üretici, alıcı ve transit bazı ülkeleri kapsayan bir iş birliği platformudur. Bu foruma Mısır, GKRY, Yunanistan, İtalya ve Ürdün katılmıştır. Lübnan, Türkiye ve KKTC ise bu forumun dışında bırakılmıştır. Bkz. Ferhat Kökyay, "Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu", *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, (2021), s. 216.

7 "The Agreement on Establishing East-Med Pipeline Signed in Athens", Ministry of Energy, 2 Ocak 2020, <https://www.energy-sea.gov.il/English-Site/Lobby/Articles/Pages/The%20agreement%20on%20establishing%20East-Med%20pipeline%20signed%20in%20Athens.aspx>, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2022); Ayrıca bkz., "Statement of the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs, Mr. Hami Aksoy, in Response to a Question Regarding the Signature of the Agreement on the EastMed Project", Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2 Ocak 2020, https://www.mfa.gov.tr/sc_-1_-eastmed-projesine-iliskin-anlasmanin-imzalanmasi-hk-sc-en.mfa, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2022).

3 "The Letter Dated 20 June 2011 from the Minister for Foreign Affairs and Emigrants of Lebanon Addressed to the Secretary-General of the United Nations Signed in Nicosia on 17 December 2010".

Kaynak: "Lübnan-İsrail Deniz Yetki Alanları Müzakerelerinde Son Durum", Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi, 27 Eylül 2022, <https://turkdegs.org/icerik/luebnan-israil-deniz-yetki-alanlari-muezakerelerinde-son-durum>, (Erişim tarihi: 12 Şubat 2021).

yaşanan yan sınır anlaşmazlığının çözümü için diplomatik barışçıl çözüm yollarından birisi olan ara buluculuk yöntemine başvurmuştur.

İki ülke arasındaki ilk müzakereler 2010-2012 arasında Frederic Hoff'un ara buluculuğuyla gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde çözüm önerisi olarak "Hoff Çizgisi" ortaya konulmuştur (Bkz. Harita 2). Buna göre ihtilafı alanın İsrail ve Lübnan arasında paylaştırılarak 860 kilometrekarelik alanın 490 kilometrekaresinin Lübnan'a ve geri kalanının da İsrail'e verilmesi öngörülmüştür. Ancak Lübnan bu alanın tamamının kendisine ait olduğunu belirterek bu çözüm önerisini reddetmiştir.

2013'te Hoff yerine görevlendirilen Amos Hochstein ise geçici bir çözüm önerisi sunmuştur. Buna göre İsrail'in 1978'de Lübnan'ı işgal etmesi ve 2000'de bu ülkeden çekilmesiyle birlikte iki devlet arasındaki sınırın belirlenmesi için BM nezdinde kara sınırının "mavi hat" çizgisiyle belirlenmesinde olduğu gibi Hochstein, söz konusu ihtilafı deniz alanını ortadan böle-

rek her iki tarafa eşit şekilde dağıtılmasını ancak bu mesele nihai olarak çözülene kadar mevcut alan içerisinde kalan yerlerde herhangi bir faaliyetin gerçekleştirilmemesi gerektiğini önermiştir. Ancak bu teklif Lübnan ve İsrail tarafından kabul görmemiştir.

2018'de ise ara bulucu olarak David Satterfield görevlendirilmiştir. Bu yeni süreç boyunca Lübnan ve İsrail belirli görüşlerde ısrarcı olmuştur. Lübnan, müzakerelerin Lübnan'ın güneyinde kalan Nakura bölgesinde bulunan BM Lübnan Geçici Görev Gücünün (United Nations Interim Force in Lebanon, UNIFIL) bulunduğu merkezde yürütülmesini, müzakereler için herhangi bir süre kısıtlaması olmamasını, deniz sınırının yanında ayrıca kara sınırının da yeniden belirlenmesini ve ara buluculuk müzakerelerinin BM nezdinde gerçekleştirilmesini talep etmiştir. İsrail ise müzakerelerin ABD veya Avrupa'da en fazla altı aylık bir süre içerisinde gerçekleştirilmesini, kara sınırının BM tarafından önceden belirlendiğini ve bu sebeple müzakerelerde sadece deniz sınırının

konusulması gerektiğini ve ara buluculuk müzakerelerinin Washington tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

2019'da Satterfield'in yerine göreve gelen David Kenneth Schenker ara buluculuğunda ise 2020'de İsrail ile Lübnan arasında bir çerçeve antlaşması imzalanmıştır.⁸ Buna göre iki devlet arasında diplomatik bir ilişkinin olmaması sebebiyle müzakerelerin dolaylı bir şekilde yürütüleceği, ABD ve BM'nin müzakerelerde kolaylaştırıcı rol üstleneceği, müzakerelerin Nakura'da bulunan UNIFIL'in merkezinde BM bayrağı altında ve BM Lübnan Özel Koordinatörlüğünün ev sahipliğinde gerçekleştirileceği ve bu müzakerelerde sadece deniz sınırının ele alınacağı belirtilmiştir.

Doğu Akdeniz'i çevreleyen on ülke arasında kıta sahanlığı ve MEB alanlarının sınırlarının belirlenmesi meselesi bazı siyasi ve teknik zorluklar nedeniyle çözüme kavuşturulamamıştır.

Müzakereler 14 Ekim 2020'de başlamış ve ilk müzakerelerin olumlu geçmesinin ardından 28-29 Ekim 2020'de ikinci tur müzakereler yapılmıştır. Bu müzakereler gerçekleştirilirken Lübnan hak iddia ettiği alanı daha da genişletmiş, ihtilafı bölgede bulunan kayalıkların kıta sahanlığının olmadığını belirterek Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) uygun olacak şekilde orta çizginin belirlenmesi gerektiğini, bu orta çizginin de Nakura bölgesinden çizilerek başlatılmasının lüzumunu vurgulayarak 860 kilometrekarelik alanın yanı sıra 1.430 kilometrekarelik alanı

nın daha eklenmesini ve bu doğrultuda çizginin Nokta 23 yerine Nokta 29 esas alınarak belirlenmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Harita 2'de görüldüğü gibi böylelikle ihtilafı alanın yüz ölçümü 860 kilometrekareden 2 bin 290 kilometreye yükselmiştir. 11 Kasım 2020'de dördüncü ise 4 Mayıs 2021'de ise beşinci tur müzakereler yapılmış ancak Lübnan'ın talebi konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bu sebeple müzakere süreci askıya alınmıştır.

5 Haziran 2022'de İsrail, Energean Power şirketi ile anlaşma imzalayarak Kariş bölgesine bir sondaj gemisi göndermiştir.⁹ Bunun üzerine deniz sınırı anlaşmazlığı tekrar alevlenmiş ve Lübnan bu duruma itiraz ederek sondaj gemisinin geri çekilmesi yönünde çağrıda bulunmuştur. Lübnan'ın bu yöndeki itirazı Kariş bölgesinin ihtilafı 2 bin 290 kilometrekarelik alanda kaldığı iddiasına dayanmaktadır. İsrail ise bu alanın tartışmalı bölgelerden olmadığını ve Kariş bölgesinin kendi MEB alanı içerisinde kaldığını belirterek bu bölgede petrol veya doğal gaz arama veya işletme gibi faaliyetleri gerçekleştirebileceğini öne sürmüştür.

Yaşanan gerginlikten dolayı Lübnan'daki Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah, sondaj gemisinin geri çekilmemesi halinde meydana gelecek zarardan sorumlu olmayacaklarını açıklarken İsrail de buna karşılık her türlü cevabın verileceğini ifade etmiştir. Nitekim İsrail'in, bu kapsamda Hizbullah'a ait insansız hava araçlarını düşürdüğü de gözlemlenmiştir. Yaşanan tüm bu olumsuz gelişmeler Lübnan ile İsrail arasındaki deniz sınırı anlaşmazlığından kaynaklanan gerilimi daha da artırmıştır.

Gerilim yaşanmasına neden olan ihtilafı alanda 1,7 milyar varil ham petrol ve 112 trilyon metreküp doğal gaz rezervi bulunduğu ileri

⁸ Michael R. Pompeo, "Framework Agreement for Israel-Lebanon Maritime Discussions", U.S. Embassy in Lebanon, 1 Ekim 2020, <https://lb.usembassy.gov/framework-agreement>, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2022).

⁹ "Energean Corporate Presentation", Energean, (Haziran 2022), <https://www.energean.com/media/5230/energean-june-2022-corporate-presentation.pdf>, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2022).

sürülmektedir.¹⁰ Yaşanan süreç bağlamında devletlerin enerji talebini karşılama ihtiyacı da dikkate alındığında mevcut alan oldukça önemli bir rezerv kaynağı teşkil etmektedir.

ANTLAŞMANIN NİTELİĞİ VE İÇERİĞİ

Rusya-Ukrayna savaşı neticesinde Avrupa ülkeleri ile Rusya arasındaki gaz akışının neredeyse tamamen kesilmiş olması sonucunda İsrail, ortaya çıkan enerji boşluğundan yararlanarak halihazırda Avrupa'ya doğal gaz ihracatı yapma planına ivme kazandırmak isterken Lübnan yaşamakta olduğu derin enerji krizini aşmaya çalışmaktadır.¹¹

Bu motivasyonla iki taraf arasında ara buluculukla süren müzakerelerde nihayetinde bir uzlaşmaya varılmış görülmektedir.¹² ABD'nin enerji işlerinden sorumlu elçisi Amos Hochstein'in aracılık ettiği aylarca süren dolaylı görüşmelerin ardından antlaşma gelmiştir. Bu antlaşma ABD hükümetine ait bir mektubun Ek D'sinde yer alan ve iki tarafın da belirtilen şartları kabul ettiğini teyit eden metne dayalı olarak bir bildirim göndereceği tarihte yürürlüğe girecektir.

İki taraf arasında imzalanıp ilan edilen antlaşma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde taraflar iki ülke arasındaki deniz sınırını belirlemektedir. Belirlenen sınır koordinatlarla gösterilmektedir.¹³ Önemli bir husus antlaşma-

nın kara sınırını kapsamaması yani kara sınırına dair uyuşmazlığa bir çözüm getirmemesi, bir başka deyişle sadece deniz sınırını düzenleme konusu yapmasıdır. İsrail, Mayıs 2000'de Lübnan'dan geri çekildikten sonra tek taraflı olarak denizde kıyıya yakın olan bölgede on şamandıralı bir hat oluşturmuş ve bu hat Lübnan tarafından tanınmayan deniz sınırının bir işareti olarak "Şamandıralar Hattı" adıyla bilinir hale gelmiştir.

Lübnan ve İsrail arasında imzalanan ikili antlaşma bölgede yaşanan sınır uyuşmazlıkları ve ilişkili uyuşmazlıkların çözümünde kaynakların ortak işletiminin rahatlatıcı bir yöntem olabileceğini gösteren somut bir örnektir.

Önemli bir başka husus belirlenen sınırın kıyıya yakın bölgeyi kapsamayarak burada bir sınır oluşturulmamasıdır. Dolayısıyla daha önceden Şamandıralar Hattı denen hattın bulunduğu bölgede sınır belirlenmemiştir. Buradaki anlaşmazlığın ise kara sınırı konusunda çözüm bulma aşamasında giderileceği ve o zamana dek bu bölgedeki mevcut durumun devam edeceği belirtilmektedir. Antlaşmada belirlenen sınırın "kalıcı" ve "adil çözüm" (*equitable resolution*) olduğu vurgulanarak sınırlandırma hukukunun gereğinin yerine getirildiği ifade edilmiş olmaktadır.

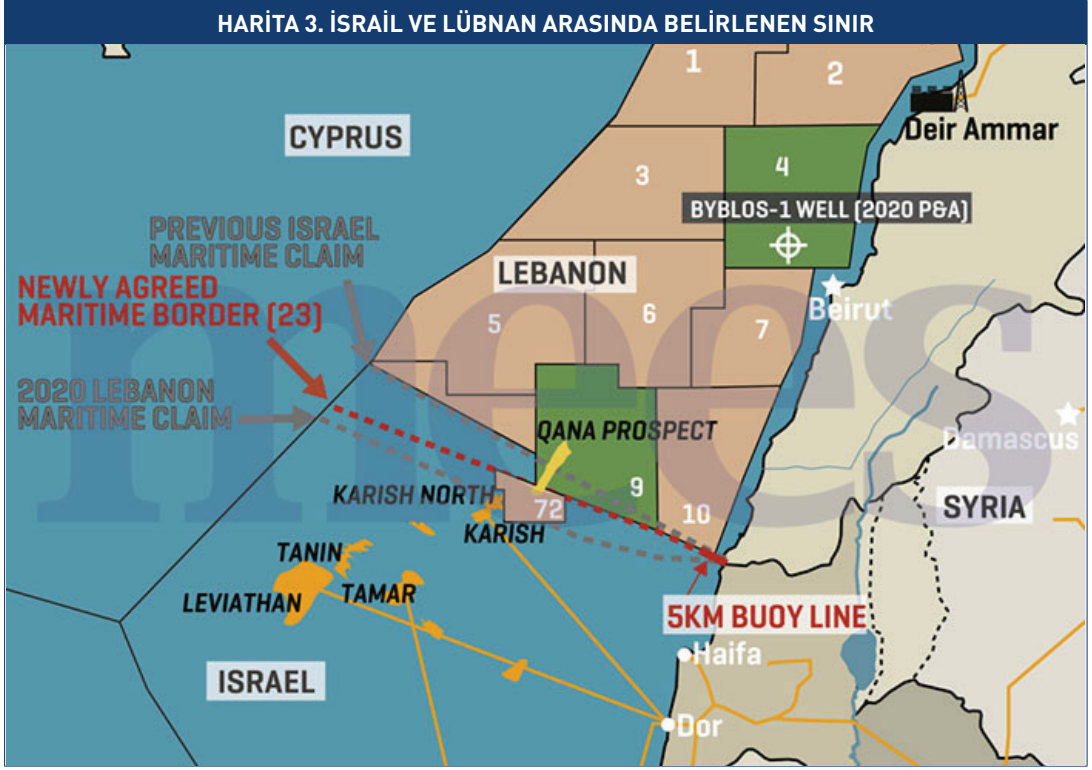
Antlaşmanın ikinci bölümü sınır aşan nitelikli doğal kaynak arama faaliyetlerine ilişkin koşulları belirlemektedir. Zira antlaşma bir kısmı Lübnan'ın Blok 9 bölgesinde olan ve bir kısmı da İsrail'in Blok 72 bölgesine uzanan doğal kaynak potansiyeli (*prospect*) bulunan bir bölge

10 İdris Okudici, "Lübnan ile İsrail Arasındaki Tartışmalı Deniz Sınırı Gerilimi Yeniden Tırmanıyor", Anadolu Ajansı, 8 Haziran 2022.

11 Lübnan'da yaşanan ekonomik zorlukların ve enerji krizinin neticesinde IMF bu ülkeye kredi sağlama programı hazırlamıştır. Bkz. "IMF Staff Concludes Virtual Mission on Lebanon", IMF, 11 Şubat 2022, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/02/11/pr2233-lebanon-imf-staff-concludes-virtual-mission>, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2022).

12 "Israel, Lebanon Sign US-Brokered Maritime Border Deal", Aljazeera, 27 Ekim 2022; "Lübnan Cumhurbaşkanı Avn İsrail ile Deniz Sınırı Antlaşmasını İmzaladı", Euronews Türkçe, 29 Ekim 2022.

13 Bu koordinatlar medyada yayımlanan haritada canlandırılmıştır. Bkz. Harita 3.

Kaynak: "Lebanon and Israel Reach Deal on Maritime Border", *The East Med Energy Report*, Sayı: 11, 17 Ekim 2022.

olduğunu öngörmektedir. Söz konusu potansiyel araştırılması ve işletilmesi konusunda ise gaz rezervlerinin etkin işletilmesini sağlayacak iyi uygulamalara, emniyet kurallarına, çevrenin korunmasına dair prensiplere ve bölgedeki geçerli yasal düzenlemelere uygun şekilde hareket edileceği belirtilmektedir.

Ayrıca Lübnan'ın Blok 9 bölgesinde doğal kaynak arama ve işletme faaliyetini bir işletmeci yürütecek ve bu işletme içerisinde bir ya da birden fazla Lübnanlı ya da İsraili olmayan ve uluslararası güvenilirliğe sahip bir firma bulacaktır. İsrail ve Blok 9 işletmecisi, İsrail'in söz konusu potansiyel kaynaktaki ekonomik haklarının kapsamını belirlemek için ayrı ayrı görüşmelere girecektir. İsrail ve Blok 9 işletmecisi, Blok 9 işletmecisinin nihai yatırım kararından önce bir mali anlaşma imzalayacaktır.

İsrail ile Blok 9 işletmecisi arasındaki herhangi bir düzenleme, Lübnan'ın Blok 9 işletmecisi ile anlaşmasını ve potansiyel kaynaktaki ekonomik haklarındaki tam payını (*the full share of its economic rights in the prospect*) etkilemeyecektir. Taraflar mali anlaşmanın uygulanmasının başlamasına bağlı olarak tüm potansiyel kaynağın daha sonra Lübnan'ın Blok 9 işletmecisi tarafından bu anlaşmanın şartlarına uygun olarak münhasıran Lübnan için geliştirileceğini kabul etmektedir.

Sınırın güneyinde potansiyel kaynağın sondajının gerekli olması halinde taraflar, Blok 9 işletmecisinin sondaj öncesinde kendilerinin onayının talep edilmesinin gerektiğini kabul etmiş ve İsrail bu anlaşmanın şartlarına uygun olarak yürütülen sondaj için bu tür bir onayı makul olmayan bir şekilde bekletmemeyi taahhüt etmiştir.

Belirlenmiş sınır boyunca söz konusu potansiyel kaynak benzeri sınır aşan bir kaynağın (sıvı hidrokarbon, doğal gaz veya diğer mineraller de dahil olmak üzere) varlığı tespit edilirse ve taraflardan biri bu kaynağı diğer tarafı etkileyecek şekilde işletme niyetine sahipse işletmeye başlamadan önce taraflar, ABD'den hakların tahsisi ve kaynağın etkin işletiminin sağlanması için kolaylaştırıcı girişimde bulunmasını talep edecektir. Bu bağlamda taraflar, belirlenen sınırın yalnızca diğer tarafında kalan doğal kaynaklar üzerinde herhangi bir talepte bulunmayacaktır. Ayrıca bu antlaşmanın yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin her türlü uyuşmazlığı ABD'nin ara buluculuğunda müzakere yoluyla çözeceklerini kabul etmektedirler.

BÖLGEYE DAİR ÖNEMLİ YANSIMALAR

GKRY'nin 2003-2010 arasında Mısır, Lübnan ve İsrail ile yaptığı üç ayrı sınırlandırma antlaşmasında ortak olan husus, Rum yönetiminin başta Türkiye ve KKTC'nin muhtemel hakları olmak üzere diğer ilgili ülkelerin muhtemel haklarını dikkate almaması ve bu tutumunun sonraki yıllarda derin sorunların yaşanmasına yol açmasıdır. Söz konusu üç antlaşmada GKRY, Türkiye ve KKTC'nin haklarını dikkate almazken İsrail ile yaptığı antlaşmada da Lübnan'ın haklarını dikkate almamış ve bu durum uzun yıllar süren yeni sorunlara yol açmıştır.

Bu sorunun yakın zamanda Lübnan ve İsrail arasında yapılan bir antlaşma ile çözüme kavuşturulduğu ilan edilmiştir. Antlaşma hem bir sınır belirlemede hem de aynı zamanda sınır aşan kaynakların ortak işletimine dair ilkeler ortaya koymaktadır. Antlaşmada sınırın, uluslararası deniz hukukunda temel sınırlandırma prensibi olan "hakça çözüm" temel

prensibine göre belirlendiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda antlaşma özellikle Yunanistan ve GKRY'nin iddia ettiğinin aksine esasen bir sınırlandırma prensibi olmaktan ziyade bir sınırlandırma metodu olan "eşit uzaklık" kuralının değil hakça sınırlandırma ya da hakça çözüm prensibinin esas alınması gerektiğini bir kez daha göstermiştir. Zira antlaşma, sınırın kalıcı ve adil sınır olduğunu vurgularken "eşit uzaklık" prensibinin uygulandığına dair bir ibare içermemektedir.

İki tarafın birbiriyle teknik olarak savaş halinde olduğu ve aralarında diplomatik bir ilişkinin bulunmadığı bu iki ülke, aracılarda da olsa sorunun çözümüne ve kaynakların adil paylaşılmasına dair bir müzakere süreci yürütmüştür. Aralarında bu derece siyasi husumet bulunan ve hatta tanıma sorunları yaşanan iki ülkenin bu süreç sonucunda birbirlerinin deniz alanlarındaki haklarına saygı göstererek hiç olmazsa şirketler üzerinden ortak işletim kurabilmeleri, bugüne kadar KKTC'nin haklarını hiçe sayan GKRY'nin Doğu Akdeniz'de örnek alması gereken bir antlaşma olduğunu göstermektedir.

Kaldı ki GKRY, İsrail ile uzlaşmak üzere olduğu ilan edilen Afrodit-Yishai rezervinin işletilmesinde ortak işletim ve tarafların haklarının adilce belirlenmesi ilkesinin uygulanmasına onay vermiştir. Oysa GKRY benzeri tavır yanı başında bulunan ve aslında devam ettiğini iddia ettiği Kıbrıs Anayasası'na göre "siyasi ortak" olan Türklere reva görmemektedir.

GKRY'nin yıllardır KKTC'nin yani Kıbrıslı Türklerin denizdeki haklarını gasp eden ikili sınırlandırma antlaşmaları yapması ve doğal kaynakları işletmesi bu anlamda hiçbir gerekçeyle makul karşılanamaz. Açıkça görülmektedir ki Türk tarafının deniz alanları ve doğal kaynakları üzerindeki hakları şirketler üzerinden kurulacak ortaklıkla dahi olsa korunması ve teslim edilmesi gereken haklardır.

SONUÇ

Doğu Akdeniz'i çevreleyen on ülke arasında kıta sahanlığı ve MEB alanlarının sınırlarının belirlenmesi meselesi bazı siyasi ve teknik zorluklar nedeniyle çözüme kavuşturulamamıştır. Bugüne kadar bölgede deniz sınırlarının belirlenmesi adına yapılan altı ayrı ikili sınırlandırma antlaşması bütün taraflarca kabul görmediği gibi henüz sınırlandırılmayı bekleyen alanların mevcudiyeti de devam etmektedir. Deniz sınırları üzerindeki mevcut anlaşmazlıklar doğal kaynakların aranması ve işletilmesine dair faaliyetlerin ciddi gerilimler oluşturmasına da neden olmaktadır.

Bölgedeki mevcut çok sayıda sınır uyuşmazlığının ve doğal kaynak merkezli uyuşmazlıkların tümünden çözümü ise Türkiye'nin cumhurbaşkanı düzeyinde önerdiği gibi bölge devletlerinin bir araya gelerek kapsamlı çözümler üretmesini gerektirmektedir. Lübnan ve İsrail arasında; yaşanan sınır uyuşmazlığının ve buna bağlı doğal kaynak arama faaliyetlerinin ortaya çıkardığı sorunları çözen ikili antlaşmanın imzalanması, bölgede yaşanan sınır uyuşmazlıkları ve ilişkili uyuşmazlıkların çözümünde kaynakların ortak işletiminin rahatlatıcı bir yöntem olabileceğini gösteren somut bir örnek oluşturmaktadır.

İSRAİL-LÜBNAN DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI

YÜCEL ACER, SULTAN ŞUANUR ŞİMŞEK

SETA | ANALİZ

Doğu Akdeniz'i çevreleyen on ülke arasında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlarının belirlenmesi meselesi bazı siyasi ve teknik zorluklar nedeniyle çözüme kavuşturulamamıştır. Bugüne kadar bölgede deniz sınırlarının belirlenmesi adına yapılan altı ayrı ikili sınırlandırma antlaşması bütün taraflarca kabul görmediği gibi henüz sınırlandırılmayı bekleyen alanların mevcudiyeti de devam etmektedir. Deniz sınırları üzerindeki mevcut anlaşmazlıklar doğal kaynakların aranması ve işletilmesine dair faaliyetlerin ciddi gerilimler oluşturmaya da neden olmaktadır. Bölgedeki mevcut çok sayıda sınır uyuşmazlığının ve doğal kaynak merkezli uyuşmazlıkların tümünden çözümü ise Türkiye'nin cumhurbaşkanı düzeyinde önerdiği gibi bölge devletlerinin bir araya gelerek kapsamlı çözümler üretmesini gerektirmektedir.

Lübnan ve İsrail arasında; yaşanan sınır uyuşmazlığının ve buna bağlı doğal kaynak arama faaliyetlerinin ortaya çıkardığı sorunları çözen ikili antlaşmanın imzalanması, bölgede yaşanan sınır uyuşmazlıkları ve ilişkili uyuşmazlıkların çözümünde kaynakların ortak işletiminin rahatlatıcı bir yöntem olabileceğini gösteren somut bir örnek oluşturmaktadır. Bu analiz İsrail ile Lübnan arasında imzalanan bu deniz sınırı antlaşmasının arka planını, niteliğini ve içeriğini irdelemektedir. Ayrıca analizin son kısmında antlaşmanın bölgeye dair önemli yansımalarına da değinilmektedir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL